

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA

Diana Raudonytė

**Intelektualinės lietuvių studentų išeivijoje organizavimosi problemos:
Lietuvių studentų sąjunga XX a. 6-7 dešimtmečiuose**

Tiriamasis darbas

Istorijos studijų programa
Lietuvos istorijos studijų kryptis

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2009

Turinys

1. Įvadas.....	3
2. Lietuvių studentų sąjungos pirmieji žingsniai: tikslai, ideologinės kryptys	5
3. Intelektualumas versus intelektualizmas: solidarumo problema	8
4. Atsinaujinimo arba veiklos perorganizavimo problema.....	10
5. Pasaulėžiūrinių nuostatų sankirtos generacijos identiteto ieškojimuose.....	11
6. Išvados	14
7. Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	15

Įvadas

Žinojimas, kad esame karta, bet ne paskiri žmonės, priduoja pasitikėjimo mums, bei reikšmės mūsų darbams... Lietuvybė yra žmogiška tapatybė su savo kartos broliais, kurie buvo panašaus likimo sujungti ir kuriuose riša savitarpio supratimo saitai.¹

(„Studentų gairės“, 1960, Nr. 2(3), p. 14)

Paskutiniaisiais II Pasaulinio karo metais emigracijos bangos nublokšti gausūs studijuojančio jaunimo būriai spietėsi į akademinis centrus ir toliau siekti aukštojo mokslo Vakarų Vokietijos universitetuose, kuriuose, kaip spėjama, per neilgą penkerių (1945 – 1950) metų laikotarpį mokslus baigė per 500 studentų.² Dar daugiau, Vokietijos DP (Displaced Persons) stovyklose gyvenimas atgijo dar iš nepriklausomos Lietuvos paveldėtomis organizavimosi formomis: kurdami lietuviškąjį pasaulį aplink save vyresniosios kartos atstovai, perfrazuojant Daivos Dapkutės žodžius, užsidarė savanoriškame lietuviškame *gete* tarsi užsikonservuodami tradicinėje lietuviškoje veikloje. Jaunimas, priešingai, vakarietiškos demokratijos bei liberalizmo vėjų įkvėpti, ieškojo naujų organizavimosi formų.³

Daugelį organizacijų, sėkmingai veikusių Vokietijoje, mėginta perkelti ir į Jungtines Amerikos Valstijas, tačiau susidūrimai tiek su joje jau veikusiomis organizacijomis, tiek ir su įvairių korporacijų narių išsibarstymu po įvairiausius kraštus bei kontaktų praradimu su jaunąja karta problemos, išsilaikyti ir atsinaujinti Amerikoje leido tik Akademiniam skautų sąjungai (toliau – ASS) bei Studentų ateitininkų sąjungai (SAS).⁴ Šioms bei daugeliui kitų problemų sprendimų būdų ieškota JAV susikūrusioje Lietuvių studentų sąjungoje (toliau – LSS), į ką šiame darbe labiausiai ir kryptų mūsų dėmesys.

Tenka pastebėti, jog mūsų *tikslas* nėra apžvelgti visas tuo metu studentiją dominusias problemas, skatinusias burtis vieningai veiklai, ar priešingai, ieškoti naujų veiklos barų kuriant istorinių analogų praeityje neturėjusių organizacijų praktikoje. Visgi pamėginti apčiuopti kokių idėjų genami bendrai veiklai buriasi ir su kokiomis organizavimosi problemomis susiduria Lietuvių studentų sąjunga XX a. 6-7 dešimtmečiuose būtų šio darbo pagrindiniai *uždaviniai*.

Darbo *chronologinius rėmus* lemia tai, jog 1951 metais savo veiklą pradėjusi Lietuvių studentų sąjunga, XX a. aštuntajame dešimtmetyje silpsta, kol galiausiai XXI a. pirmojoje pusėje galutinai

¹Cituota iš V. Kavolio Generacijos identiteto ieškojimas, *Nepriklausomųjų kelias, ...*, p. 94.

²Kamantas V. Lietuvos studento kelias, *Dienos tarp Dangoraižių: studentijos jubiliejinis leidinys*, Chicago: 1957, p.7.

³Dapkutė D. *Lietuvių išėivijos liberaliosios srovės genezė*, Vilnius: Vaga, 2002, p.7-35.

⁴Ten pat, p. 219.

nutraukia savo veiklą. To priežasčių ir vertinimų šiame darbe nesiimsime, mat tai būtų jau atskiro ir labiau išplėsto chronologiškai tyrimo objektas.

Tema, plačiau nėra tyrinėta istoriografijoje, verta paminėti *Daivos Dapkutės*⁵ liberaliosios srovės genezei bei *Ilonos Bučinskytės – Strumickienės*⁶ ateitininkų išeivijai skirtas monografijas, kurios daugiau orientuotos į istorinę, o ne intelektualinę išeivijos raidą. Vytauto Vyganto palikimą savo straipsnyje „Visuomet žvelgęs į ateitį“ aprašo *Arūnas Streikus*⁷, kuriame šiek tiek dėmesio skiriama ir Lietuvos studentų sąjungai.

Itin reikšmingu tapo *Egidijaus Aleksandravičiaus* ir *Daivos Dapkutės* sudarytas Vytauto Kavolio, vieno iš LSS pirmtakų, straipsnių rinkinys, kuriame pateikiamas nemažas pluoštas jaunojo V. Kavolio kūrybos ir minčių, tarp kurių galime aptikti nemažai straipsnių, susijusių su intelektualinėmis studentijos organizavimosi problemomis.⁸

Generacijų santykius intelektualinėje egzilio istorijoje tyrinėjo *Rasa Varsackytė*⁹, kas pasitarnavo mūsų paskutiniam skyriui.

Savotiškais straipsnių rinkiniais galėtų būti įvardijami Mykolo Drungos redaguotas *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*¹⁰ bei jubiliejinis LSS leidinys „*Dienos tarp dangoraižių*“¹¹. Leidiniai tapo nepamainomais pagalbininkais šiame darbe, teikiančiais informacijos iš organizavimosi problemas analizuojančių tekstų. Taip pat naudotasi ir paskirų autorių straipsniais skelbtais *Aiduose*, *Studentų gairėse*, *Mūsų vytyje*, kurių dalis aptikta Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centre (VDU ISC) saugomo *Broniaus Kviklio* fonde. Susipažinta ir su šiame fonde saugomais Lietuvos studentų sąjungos 1955 metais lapkričio 25 – 26 d. Clevelande priimtais įstatais.¹²

⁵ Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*, Vilnius: Vaga, 2002.

⁶ Bučinskytė I. *Idealų vedami: ateitininkai išeivijoje XX amžiaus 5-7 dešimtmečiais*, Versus Aureus: 2008.

⁷ Streikus A. Visuomet žvelgęs į ateitį, *Naujasis židinys – Aidai*, 2008, Nr. 9-10., p. 415-420.

⁸ Kavolis V. *Nepriklausomųjų kelias: publicistikos straipsniai*, Versus Aureus: 2006.

⁹ Varsackytė R. Generacijų santykiai intelektualinėje egzilio istorijoje, <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.387> [žiūrėta 2009-05-20].

¹⁰ *Lietuvių studentų sąjungos 1966 metraštis*, Chicago: M. Morkūno spaustuvė, 1966.

¹¹ *Dienos tarp dangoraižių: studentijos jubiliejinis leidinys*, Chicago: M. Morkūno spaustuvė, 1957.

¹² F. 7, ap. 1-10, b. 39, l. 1-6.

Lietuvių studentų sąjungos pirmieji žingsniai: tikslai, ideologinės kryptys

Į Jungines Amerikos Valstijas šeštajame dešimtmetyje, lietuvis studentas iš Vakarų Vokietijos patenka kaip tipiškas europietis, kuris, pasak tuometinio LSS nario Algio Zapracko, buvo visai kitoks negu amerikietis studentas, entuziastingai sekęs universiteto futbolo komandą ir kuriam universiteto aplinka buvo visas jo gyvenimas.¹³

Lietuvis studentas buvo neturtingas ir turėjo pasirinkti tą universitetą, kuris buvo arčiausiai jo gyvenamos kolonijos, todėl netrukus imta ieškoti bendraminčių atsikūrusių ideologinių organizacijų tarpe.¹⁴ Vaclovas Kleiza, būsimasis 1957 m. LSS pirmininkas, išskyrė 3 vidines priežastis: *tarpusavy ilgesys, stoka ideologinio pobūdžio organizacijų ir sambūrių bei studentijos lietuviška dvasia, iššaukta identifikacijos proceso*¹⁵, skatinusias lietuvi studentą, atsidūrusį JAV, organizuotis į vieną vienetą, apimančią visus lietuvių studentus.

Todėl visai nenuostabu, jog lietuvių studentų mobilumas, prasta ekonominė situacija bei organizacijų silpnumas ir tarporganizacinių ryšių nebuvimas vertė studentus burtis į vieningą organizaciją, kurios iniciatoriais 1951 metais tapo du lietuviai studentai – Vytautas Kavolis ir Vytautas Žvirzdys – Vardys, spaudoje paskelbė būsimos organizacijos kūrimosi metmenis:

*Sąjungos tikslas būtų: atstovauti lietuvių studentijai, įjungti lietuvius studentus į Lietuvos laisvės kovą tarptautiniame bei Amerikos akademiniam forume, kartu ir tarptautinėje bendruomenėje; rūpintis socialiniais ir ekonominiais studentijos reikalais, organizuojant paramą ir glaudžiai bendradarbiaujant tarpusavy bei su lietuvių visuomene.*¹⁶

Taikliai pastebi Ilona Bučinskytė, jog tarsi simboliškai prie LSS gimimo prisidėjo dviejų skirtingų ideologijų atstovai – ateitininkas V. Žvirzdys – Vardys ir vėliau susikūrusios liberalaus mąstymo žmonės jungusios *Santaros* idėjinis vadas – V. Kavolis.¹⁷

Atskiruose LSS skyriuose¹⁸, kurie buvo išsibarstę po visas Jungines Amerikos Valstijas Lietuvių studentų sąjungos nariai stengėsi veikti kuo aktyviau, tuo pat metu prisidedant ir prie bendrų kultūrinių renginių organizavimo. Lietuvos laisvei atgauti ir ruoštis jos atstatymui siekta bendradarbiaujant su Lietuvių bendruomene, koordinuojant Jaunimo sekciją Amerikos lietuvių kongrese. LSS iniciatyva

¹³ Zaprackas A. Lietuvių studentų sąjunga, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*, ..., p. 9.

¹⁴ Ten pat, p. 9.

¹⁵ Kleiza V. Pirmosios sąjungos dienos, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p. 49.

¹⁶ Zaprackas A. Lietuvių studentų sąjunga, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*, ..., p. 9.

¹⁷ Bučinskytė I. *Idealų vedami: ateitininkai išėivijoje XX amžiaus 5-7 dešimtmečiais*, ..., p. 209.

¹⁸ Pastebima, jog skyrių ir narių skaičius nuolat augo: per keturis pirmuosius sąjungos veiklos metus nuo 1952 m. įsteigtų 4 skyrių vienijančių apie 200 narių, 1955 metais savo skaičiumi išauga iki 789 iš 21 skyriaus, antai septinto dešimtmečio pradžioje sąjunga vienijo jau per 1000 studentų. – Mieželis R. Sąjunga istorijos veidrodyje, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p. 53-68.

sušauktas jaunosios kartos politikų pasitarimas, prisidėta ir prie Jaunimo federacijos lygos įkūrimo, nuveikti kiti svarbūs darbai.¹⁹

Formaliai sąjunga nesiorientavo pagal kurios vienos grupės interesus ir vengė užsimūryti atskirose kolonijose bei turėjo ambiciją užmegzti bei palaikyti ryšį tarp studentų kad ir kur jie bebūtų. Tačiau nors LSS ir įsikūrė tautinio paveldo pagrindu (jis buvo svarbesnis už pasaulėžiūrinį), tarp jos narių daugiausiai išryškėjo dvi ideologinės ar pasaulėžiūrinės kryptys – *katalikiškoji ir liberalioji*, kurių vienai ar kitai priklausė nemaža dalis studentijos. Apibūdindamas LSS Vytautas Kavolis rašė:

*Studentas, kuris šiandien ateina į mūsų akademinį gyvenimą, jame atrastų dvi pagrindines organizacijas, kurios kovojo tarpusavyje ir yra solidarios savo viduje, ir trečią, kovojančią su savimi.*²⁰

Katalikiškam solidariajam sparnui priskirtinas *Akademinių skautų sąjūdis*, kuriam priklausė *Korp. Vytis* ir *akademinių skaučių draugovė*. Pagal 1960 m. empirinius duomenis²¹, ASS buvo pirmas savo didumu po LSS. Kaip ir Lietuvoje, taip ir išėivijoje, skautai savo veiklą rėmė skautybės principais, pritaikytais jaunimo dvasiai bei reikalams. *Skautiškoji ideologija lygiai remiasi religiniu, tautiniu bei socialiniu elementais. Vienas tų elementų paneigimas ar perdėtas iškėlimas iškreipia skautybės pobūdį*²² – apibūdindamas skautiškosios ideologijos apmatius, kuri veikė tarsi paskirų, bet vienas nuo kito neatsiejamų elementų visuma, rašė V. Stasiškis.

ASS daugiausia gilinosi į pačią skautybės esmę – žmogaus tarnavimo Dievui, tėvynei ir artimui sintezę. Iš šių trijų ideologinių principų kone daugiausiai pabrėžtas tautiškumas, kurį stengtasi ugdyti per visuomeninės lietuviškos bendruomenės ir vidinės organizacijos veiklą.

Antroji savo dydžiu ideologinė organizacija buvo *Studentų Ateitininkų sąjunga*. SAS savo veikimą taip pat grindė katalikiškąja pasaulėžiūra. Pirminis sąjungos įsteigimo tikslas išėivijoje buvo lietuvių studentų susiorganizavimas bei pasiruošimas kultūriniam darbui Lietuvoje. Visgi pamažu jis kito nuo organizacinio pereinant iki ugdomojo. SAS veikla vystyta per bendrus ateitininkų principus, kurie daugiausia rėmėsi į katalikiškumą, tautiškumą, inteligentiškumą, visuomeniškumą bei šeimymiškumą.²³

Tretieji²⁴ savo dydžiu tiek tarp išėivijos studentų organizacijų, tiek ir pačioje LSS buvo santariečiai. Santaros pasaulėžiūrinių principų galima ieškoti iš dar nepriklausomoje Lietuvoje veikusių varpininkų ar kiek vėliau, Vokietijoje veikusio „Šviesos“ sambūrio. Santariečių gimimas JAV sietinas

¹⁹ Zaprackas A. Lietuvių studentų sąjunga, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*,..., p. 10-11.

²⁰ Kavolis V. Akademinė vienybė, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 55.

²¹ Gegevičiūtė V. Empirinis studentijos veidas, *Studentų gairės*, 1961, Nr. 4, p. 46.

²² Stasiškis V. Skautiškosios ideologijos reikalu, *Mūsų vytis*, 1955 09-10, Nr. 5, p. 1.

²³ Rudys S. Studentų Ateitininkų Sąjunga, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*,..., p. 70-71.

²⁴ Tenka pastebėti, kad LSS vienijo ir daugiau studentišku organizacijų kaip neolituanai, ar vėliau frontininkai. Tačiau jų intelektualinis palikimas mažiau apčiuopiamas, todėl šiame darbe jiems dėmesio neskirsime, daugiausiai orientuodamiesi į liberaliąją bei katalikiškąją kryptis.

su LSS susibūrusia Nepriklausomų studentų grupe, kuri gimsta kaip dvasinis sąjūdis, pakankamai stiprus dalyvauti lietuvių studentijos veikloje. Natūraliai tarp Santaros kūrėjų tarpe galime aptikti daug tų pačių pavardžių, kurios kartu dėjo pagirdus pirmiesiems LSS žingsniams: tai V. Kavolis, R. Mieželis, J. Šmulkštys, L. Sabaliūnas, S. Šimoliūnas ir kt. Iš kitų studentiškų organizacijų Santara išsiskyrė tuo, jog neturėjo bendros ir visiems nariams privalomos ideologijos, tačiau iš savo narių reikalavo tolerancijos ir kovos už lietuvių tautos laisvės.²⁵ Perfrazuojant V. Kavolį, tai, *ką santariečiai galvoja, tai kiekvienas iš jų išsakys Santaroje, ir visi drauge sunes savo ideologijas į jaunatvišku nuoširdumu kūrenamą bendravimo ugnį, kurioje sulydyta, šviesi kaip rytas, pakils moderniojo gyvenimo pulsą atitinkanti lietuviška pasaulėžiūra.*²⁶

Nors ir neturėdama savo formalios organizacijos, tačiau besiremmdama tautiškumo, humanizmo, demokratijos, žodžio bei minties laisvės principais, Santara netrukus pelno daugumos simpatijas ateinančiuose 1952 – 1953 ir 1953 – 1954 metų LSS rinkimuose²⁷ ir tampa kone didžiausiu konkurentu iki tol lyderio pozicijas turėjusiems ateitininkams.

Taigi, dar už LSS veiklos ribų veikusios organizacijos, įsiliejant į bendrą, visas akademinės organizacijas bei visus lietuvių studentus vienijančią sąjungą, gimsta lyderystės, konkuravimo ir bendradarbiavimo problemos. Iškalbingu faktu galime laikyti *Korp. Vytis* valdybos sprendimą 1954 m. rugsėjo 17 d., kuomet vos susikūrus Santarai, skautams uždrausta dalyvauti jos veikloje.²⁸ Iš to savaime suprantamai kyla klausimas, ar galima studentijos vienovė, esant skirtingoms akademinėms organizacijoms vienoje jungtinėje organizacijoje – Lietuvių Studentų Sąjungoje?

²⁵ Santara, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p.105.

²⁶ Kavolis V. Lietuviškoji Santara, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 478.

²⁷ Dapkutė D. *Lietuvių išėivijos liberaliosios srovės genezė*,..., p. 220.

²⁸ Ten pat, p. 244.

Intelektualumas versus intelektualizmas: solidarumo problema

Darnaus susiorganizavimo problemą, santariečių lyderis Vytautas Kavolis išreiškė esant būtina sąlyga organizacijos svarbiausio tikslo siekimui:

Jaunosios kartos programa Lietuvos atstatymui aiški, Mes visų pirma nesirūpiname ūkio atstatymo planavimu, nes jis priklausys nuo to, kiek mums pavyks bendruomenę atstatyti.<...> Visų pirma: reikia drąsios vaizduotės susiderinti ten, kur bendri idealai – ir kur skyrybos, nors kažkada ir nuoširdžios, ima galutinai atgyventi savo realią reikšmę ir tepalieka nešvankiu slogučiu.²⁹

Santariečiai LSS vertino ir kaip natūralų diskusijų forumą, kuriame, kaip teigė V. Kavolis, vargu ar apskritai gali būti akademinė vienybė jei jau egzistuoja skirtingos akademinės organizacijos:

Žmogus, norėdamas akademinės vienybės, turi išvis neturėti jokių įsitikinimų, nes įsitikinimai juk skaldo. Tokios akademinės vienybės idealu yra žmogus, kuris negalvoja. <...>Antra, teigimas, jog skirtingų organizacijų egzistavimas ardo vienybę, gali reikšti ir tai, jog vienybės siekiąs žmogus neturėtų viešai reikšti savo įsitikinimų.<...>Trečioji teigimo, jog akademinės organizacijos mus skaldo, galima reikšmė ta, kad pripažįstamas kaip neskaldantis tik vienas akademinis susigrupavimas.“³⁰

Jam tarsi pritariant, tačiau kiek kitame galvojimų kontekste panašią mintį išreiškė ir Algis Lapšys:

Būtų labai liūdna matyti visus lietuvių studentus su tomis pačiomis nuomonėmis, be jokių individualinių bruožų, be pasaulėžiūros skirtumų. Tada mes stovėtume nė kiek neaukščiau už komunistinį žmogų, kur visos nuomonės yra visiems bendros, lyg kokia uniforma.³¹

Galbūt reaguojant į individualistinę Vytauto Kavolio poziciją, kuri vardan kūrybinio, mokslinio, moralinio bei dvasinio įnašo į bendruomenę, reikalavo atsitraukimo nuo bendruomeninių reikalų į egoistinį privatumą³², 1960 metų Studentų Gairių vedamajame (kurio autorius nėra žinomas, tačiau iš to, jog šio leidinio redkolegiją sudarė ateitininkų atstovai, galima manyt, jog galėjo atspindėti jų poziciją) nuskamba žodis „intelektualizmas“, greičiausiai sąmoningai jį priešpastatant į labiau intelektualinį-kūrybinę veiklą orientuotai santariečių komandai:

Intelektualizmo tendencija prasidėjusi santaroje, išsiplėtė į visas jaunimo organizacijas. Yra prestižo reikalas savo suvažiavimuose turėti kuo pretenzingesnę programą, kuo geresnių „intelektualų“<...> Intelektualizmas, kaip mes jį apibrėžiame, yra žalingas ne tik individo visapusiškam ugdymui, bet ir organizacijų dinamiškumui<...>Deja mūsų organizacijos kartais

²⁹ Kavolis V. Lietuvos atstatymas. Jaunosios kartos programa, *Nepriklausomųjų kelias, ...*, p. 31.

³⁰ Kavolis V. Akademinė vienybė, *Nepriklausomųjų kelias, ...*, p.55.

³¹ Lapšys A. Lietuvos studento politinės pažiūros, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis, ...*, p. 36-37.

³² Aleksandravičius A. Laisvė, moralybė ir jos šėtonai, *Nepriklausomųjų kelias, ...*, p.15.

*užmiršta tai (įtraukti kuo daugiau narių į savo reikalų svarstymą – aut. past.), juose atsiranda oligarchinių tendencijų, visas turinys ir veikla nustatoma kelių nesikeičiančių individų.*³³

Santariečiai, jausdami begalinį nerimą, tardantį visas dogmas, autoritetus ir vertybes³⁴ pastebimai žengė toliau paviršinių organizavimosi problemų, kas veikiausiai galėjo piktinti kai kuriuos narius ir traktuoti tai kaip organizacijos skaldymą. Žvelgdami į žmogų ir jį laikydami kaip didžiausią vertybę, iš kurios visi turi išaugti, santariečiai reikalavo žvelgti toliau, giliau, kritiškiau. Tai, kas daugumai organizacijų buvo aktualu ir atrodė reikšminga, V. Kavoliui kėlė nerimą ir liūdesį. Viename iš savo straipsnių, septintojo dešimtmečio pradžioje jis rašė: *esu dalyvavęs beveik visuose visuotiniuose studentų suvažiavimuose ir niekada negirdėjau dialogo, kuris būtų angažavęs individus iki skausmo<...>išskyrus dėl statuto keitimo<...>nebūtų taip blogai, jei visuotinių suvažiavimų bedvasiškumą kompensuotų kultūrinis veržlumas vadinamųjų ideologinių organizacijų veikloje.*³⁵

Kūrybinio potencialo mažėjimas tapo vis didesne problema studentijoje. Daugiausia studentiškos kūrybos talpinta žurnaluose, kuriuos leido atskiros organizacijos. Pažvelgus arčiau į studentų kūrybą galima rasti įvairaus kūrybinio produkto – poezijos, apsakymų, novelių, tačiau dominuojančią vietą užėmė lyrinė poezija. Visgi jau 6 dešimtmečio pabaigoje jaučiama, jog patriotinė lyrika gerokai aprimusi – nebejauciama nostalgijos, kuri buvo taip slegianti pirmaisiais tremties metais – studentų kūrybinį palikimą iševijoje analizavusios Vidos Tautvydaitės – Zubkienės žodžiais tariant – *jos nebeik neliko*³⁶.

³³ Intelektualizmas ir organizacinis bankrotas: vedamasis, *Studentų Gairės*, 1960, nr. 1(2), p. 5.

³⁴ Vaitys V. Žvilgsnis į Santarą, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*, ..., p. 66.

³⁵ Kavolis V. Generacijos identiteto ieškojimas, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p.95.

³⁶ Tautvydaitė – Zubkienė V. Studentų kūrybiniai pasireiškimai, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p. 81.

Atsinaujinimo arba veiklos perorganizavimo problema

Tenka pastebėti, kad santariečių puoselėta nuolatinio atsinaujinimo, grįžimo prie savianalizės ir atgyvenusių vertybių pergrupavimo, savikritikos ir laisvos minties raiškos, kas skatintų idėjiškai atsinaujinusią kūrybą³⁷, retorika pritraukė nemažą dalį ir katalikiškųjų organizacijų atstovų, dėl ko itin nerimavo savų narių skaičiaus mažėjimu susirūpinusios organizacijos.³⁸ Vytautas Vygantas 1955 m. laiške ateitininkų federacijos valdybai rašė, jog:

Liberalai visur skelbia, kad tarp dabartinių organizacijų nėra pagrindinio skirtumo, jokio esminio skirtumo jie negali matyti ir t. t. Ir tas reikia pasakyti, atneša vaisių, nes publika tam tiki ir tam save niveliuoja. Mes visada esame pastatyti į blogą padėtį, nes sąžiningai reaguojame į visokius reiškinius, gi anie neturi skrupulo. Toks niveliavimas yra pavojingas daugeliu atžvilgiu, tačiau vienas iš pavojingesnių dalykų glūdi tame, kad tokią „lygybę sukūrę“ liberalai nuo mūsų atitraukia žmones.³⁹

Atsinaujinimo kviečianti retorika pastebima ir skautų organizacijose. A. Avižienis pastebi, jog tremties ir emigracijos gyvenimo sąlygos bei nuolatinis jų kitimas kelia rimtą iššūkį visoms lietuviškoms organizacijoms prisitaikyti prie naujų permainų tuo pačiu metu nekeičiant organizacijos tikslų.⁴⁰ Jaučiamas studentijos ryšio praradimas su vyresniąja karta, nutolimas nuo lietuviybės, kaip priešastį matant lietuviškų gimnazijų trūkumą, silpnus lietuviškos veiklos barus.⁴¹ Skautams siūlomi konkretūs uždaviniai: 1) skyrių veiklai pagyvinti – įsteigti informacijos grupę, 2) amžiaus ir interesų skirtumams įveikti – suformuoti ASS filisterių sąjungą, 3) studijas pradedantiems lietuviams skautams pritraukti – kultūriniai renginiai ir stovyklos.⁴²

R. Šilbajoris taip pat pasisakė už skautų organizacijų atsinaujinimą, tačiau priešingai nei A. Avižienis berods svetimųjų kultūrų įtakos bijosi mažiau:

Tiktai tauta bijo svetimųjų įtakos, kuri nepasitiki savo kultūra ir istorija. Civilizuotos tautos drąsiai pasikeičia kultūriniais laimėjimais su savo kaimynais ir, priėmę svetimus elementus, perleidžia juos per savo tautinę prizmę, tuo būdu praturtindamos savo kultūrinį lobį.⁴³

Šilbajorio svarstyta, kaip rasti būdą, tiek iš svetimų skolintis, tiek svetimiems duoti, tiek išlaikyti *nesuvertytą* lietuviškumą. Mintys ir siūlymai generuojami apie kultūrinio tremties gyvenimo praturtinimą per lietuviškų knygų skaitymą ir pirkimą, viešą kalbėjimą apie literatūrą plečiant savo

³⁷ Kavolis V. Studentiškos veiklos perspektyvos, *Nepriklausomųjų kelias*, p. 36.

³⁸ Streikus A. Visuomet žvelgęs į ateitį, *Naujasis židinys – Aidai*, 2008, Nr. 9-10, p. 416.

³⁹ Vytauto Vyganto laiškas Ateitininkų federacijos valdybai, 1955-04-05, *Ateitininkų pėdsakai: ateitininkų federacija išėjimoje 1945-1970 m.*, p. 275.

⁴⁰ Avižienis A. Dabar ar niekada, *Mūsų vytis*, 1966, p.83.

⁴¹ Ten pat, p. 83.

⁴² Ten pat, p. 83-84.

⁴³ Šilbajoris R. Skautai ir idėjos, *Mūsų vytis*, 1957, nr. 4, p.186-188.

akiratį nuo diskutavimų politinėmis temomis prie intelektualinių temų, susijusių su kultūros istorija, menu.⁴⁴

Pasaulėžiūrinių nuostatų sankirtos generacijos identiteto ieškojimuose

Kas yra lietuvis studentas? Tremtinys, lietuvis, ar amerikietis, gal lietuvis gyvenęs be tėvynės svetur? Trumpai apsibrėžkime minčių subjektą: tai jaunas, 20 – 30 m. amžiaus žmogus, gimęs ir keliolika metų augęs Lietuvoje, einąs aukštuosius mokslus svetur, ne savo laisva valia nutaręs svetimam krašte gyventi ir nežinąs, ar gali kada tikėtis grįžti namo(?).⁴⁵

Lietuvos studentas Amerikoje atsiduria tarp dviejų pasaulių – idealizuojamo, nepasiekiamojo, iliuzinio lietuviškojo ir amerikietiškojo, kuris ne visų ir nevienareikšmiškai vertinamas. Jaunoji karta išgyvenanti dviejų kultūrų konfliktą kaip atskira generacija su savojo identiteto paieškomis vadinta įvairiai: T. Remeikio „svetimųjų žemėje“, „pasimetusios kartos“, „Maištaujančios kartos“ (A. Mickevičius, L. Mockūnas), „beiliuzinės kartos“, „į žemę neįaugusios kartos“ (A. Mackus), „nužemintųjų generacijos“ – V. Kavolio terminais tariant.⁴⁶

Šiame kontekste studentija vis dažniau gliaudo tautiškumo ir lietuviybės problemas, būdingas ne vien studentijai, bet ir visai išeivijai apskritai, atsirandančias dviejų kultūrų ar tapatybės paieškų sankirtoje: vis dažniau kalbėta apie kartos tragiškumo žymes, jos atsakomybės našta, kurios didžioji esmė yra rungtis tarp dviejų vertybinių hierarchijų: vidinio apsisprendimo būti lietuviu, svyravimo tarp dviejų pasaulių, kurie abu ir savaip veikia savi įtakomis. Vytautas Vygantas individų paieškose, kaip jis įvardina, šioje *vertybių sankryžoje*, skyrė net keletą ryškesnių formų balansavimo tarp lietuviškojo ir amerikietiškojo pasaulio:

*Pasyvūs individai, kurie sąmoningai išsijungia iš lietuviškos veiklos, nes jiems ji atrodo be realių pagrindų, <...> individai, kurie smarkiai įsijungia į lietuvišką aktyvų pasaulį tuo konflikto intensyvumą sumažina, <...> ir grupė individų, kurie sudaro trečiąjį tipą su jam būdiniais dinamiškumo stokos ir gilesnės problematikos vengimu ir tik paviršutiniu domėjimusi tiek lietuviškos, tiek ir amerikietiškos plotmės gyvenimiškais klausimais.*⁴⁷

Kęstutis Skurpskelis klajodamas tarp samprotavimų po šeštojo dešimtmečio studento tapatybės paieškų kelius, iškelia kone kebliausią klausimą: kaip nustatyti, kas per žmogus tas lietuvis studentas? *Jeigu kas nors dabar prieitų ir paklaustų, - įrodyk, kad esi lietuvis ! – kaip kiekvienas sureaguotų į šį klausimą? Turbūt lengviausias ir pats tiksliausias atsakymas būtų maždaug toks: aš esu lietuvis, nes aš*

⁴⁴ Ten pat, p.188.

⁴⁵ Sužiedėlis A. Jaunas žmogus ir tolina tėvynė, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p.8.

⁴⁶ Dapkutė D. *Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė*,..., p. 245.

⁴⁷ Vygantas V. Individas vertybių sankryžoje, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p.12-25.

manau, kad esu lietuvis – svarsto jis.⁴⁸ Žodžio „lietuvis“ turinys tampa kiekvieno individo atsakomybe, mat iki tol save identifikavus tremtiniu, buvo lengviau suvokti, kad esi žmogus, kuris dėl politinių priežasčių paliko savo kraštą, gyvena svetimame krašte su viltim vieną dieną grįžti namo. Būdamas viduriniąja karta pokario egzilų vaikai⁴⁹, užaugę kitoje aplinkoje visų pirma suabejojo ar yra išeiviai.⁵⁰

Norint neprarasti studento misijos būti politiškai ir tautiškai sąmoningu lietuviu Amerikoje⁵¹, telieka reflektuoti savo egzistencinę padėtį patį tautiškumą suvokiant kaip tam tikrą sąmoningumo formą, kuri nėra apsprendžiama paveldėjimo. *Tai tampa intelektualiniu pažinimu tėvynės ar tautos etinio gėrio, didesnio ir platesnio negu asmenišką saugumo ar patogumo jausmas buvojant gimtuosiuose namuose* – teigia A. Sužiedėlis.⁵²

Išėivijoje jauno žmogaus vystymuisi yra trys keliai, kurių du baisiai pavojingi ir tik trečiasis vienas socialinių mokslų šviesoje normalus – rašė V. Kavolis. Pagal jį du baisiausi – tai asimiliacija, kuomet jaunas žmogus užmiršta savo šaknis, glūdinčias pačios asmenybės pamatuose ir nori prisitaikyti prie naujų sąlygų. Tai V. Kavolis vadina *šešėlio gyvenimu – be atsparos taško savyje, be nugarkaulio – ir lėta, vulgari mirtis savyje, imponuojanti savo bevaisiškumu*. Tačiau lygiai taip pat kaip ydingą kelią jis mato ir desperatiškus bandymus atsispirti Vakarietiškos arba Amerikietiškos kultūros įtakom. Vienintelį kelią, kuris išsaugotų neiškreiptą žmogų Kavolis mato suderinamumą savyje per sąmoningą savo paties pagrindimą, per tai kas miela ir gilū iš ko savaime išplauktų kūrybingas kritiškumas visoms senoms vertybėms bei to išsireiškimą naujoje aplinkoje.⁵³

Tenka pastebėti, jog išties septintajame dešimtmetyje didėja apatija ir pesimizmas studentų tarpe. Empiriniaus V. Gegevičiūtės⁵⁴ analizės duomenis studentų tarpe mažėja patriotiniu šūkių, o juos keičia tokie klausimai kaip ar aš turiu būti lietuvis? Ar Lietuvybė yra vertybė? Kas mes esame? Ji cituoja T. Remeikį, kurio mintys puikiai atskleidžia to meto studentą: *lietuvis studentas negali būti nei pilnai amerikietis nei lietuvis, jei nemato prasmės ar abejoja lietuvybėje. Jis ideologiniai lietuvis, psichologiškai amerikietis. Studentas priverstas gyventi čia nematęs aiškių perspektyvų lietuviškumui realizuoti, pateisinti, suabejoja jo verte*.⁵⁵

Kaip galimybę nepasiklysti ateitininkai matė tautinę šeimą:

⁴⁸ Skrupskelis K. Aš esu lietuvis, nes aš manau, kad esu lietuvis, *Studentų gairės*, 1960, Nr.1(2), p. 20.

⁴⁹ Varsackytė R. Generacijų santykiai intelektualinėje egzilio istorijoje, <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.387> [žiūrėta 2009-05-20].

⁵⁰ Skrupskelis K. Aš esu lietuvis, nes aš manau, kad esu lietuvis, *Studentų gairės*, 1960, Nr.1(2), p. 22.

⁵¹ Pykalis A. Politinis sąmoningumas: studento tradicija ir misija, *Studentų gairės*, 1961, Nr. 4, p. 4.

⁵² Sužiedėlis A. Jaunas žmogus ir tolina tėvynė, *Dienos tarp dangoraižių, ...*, p.9.

⁵³ Kavolis V. Studentiškos veiklos perspektyvos, *Nepriklausomųjų kelias*, p. 36.

⁵⁴ Gegevičiūtė V. Empirinis studentijos veidas, *Studentų gairės*, 1961, Nr. 4, p. 45.

⁵⁵ Ten pat, p. 46.

Mūsų didžioji dalis šitame kontinente atsidūrėme audrų pasėkose, ir retas nepergyvenome vidinių sukrėtimų. Įvykiai suardė visas natūralias apsaugas, kurios gali egzistuoti tik savam krašte gyvenant, ir tapome pažeidžiami kiekvieno keistesnio reiškinio, pasirodančio mūsų artumoje. Esame verčiami be paliovos budėti, saugodami patys save ir kovodami už egzistenciją. Nėra nieko, kas mus užtartų ir suprastų, išskyrus lietuviškąją aplinką, šioje aplinkoje mes ir j ieškome sau užvėjos bei globos. Tik tautinėje šeimoje galime jaustis lygus su lygiais. Tik savo priklausomumu šiai bendruomenei, jei ji bus iškilesnė už kitas, mokėsime pasigirti. Tai didelės viltys, kreipiamos lietuviško sambūrio pusėn.⁵⁶

Vytautas Kavolis – įprasminime tos nežinos ir vidinio chaoso patose, išgyvenant tai per kūrybą ir tikėjimu savimi: *intelektualo uždavinys yra ne savo dvasinius konfliktus užglostyti dirbtinių sintezių tiltais, autoritetinėmis ideologijomis, komfortu, entuziazmu ar svaigalais, - bet juos pergyventi visame jų esminiame aštrume, ir vis dėlto gyventi, savo dvasinių konfliktų viduje gyventi, kaip viesulo centras, kaip pastoviai judanti audros akis; gyventi, ir iš vidinės įtampos kurti tai, kas sudaro žmogaus gyvenimo esmę – jo egzistencinį tikėjimą, esminius tikrai savus įsipareigojimus.⁵⁷*

⁵⁶ Volertas V. Ko ieškome visuomenėje?, *Aidai*, 1960, nr. 05,

http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=207%3A196005&id=2886%3Aami&option=com_content&Itemid=241

⁵⁷ Kavolis V. Generacijos identiteto ieškojimas, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 108.

Išvados

Šeštajame dešimtmetyje LSS daugiausiai pastebimos tarporganizacinės – pasaulėžiūrinės vienijimosi/solidarumo problemos. Sąjungoje išryškėja dvi kryptys: liberalioji ir katalikiškoji, visgi nepaisant aštrios konkurencijos abi pusės sugeba sėkmingai organizuotis plečiant savo veiklą kuriant naujus skyrius, bendradarbiauti su kitomis organizacijomis, užsiimant kūrybine ir edukacine veikla.

Iš Nepriklausomųjų studentų spiečiaus studentų sąjungoje gimusi Santara iš kitų studentišku organizacijų išsiskyrė tuo, jog neturėjo bendros ir visiems nariams privalomos ideologijos, tačiau savo neramia dvasia, tardančia studentijoje vis mažiau suprantamas konservatyvius vertybines nuostatas, tapto rimtu konkurentu katalikiškosios krypties organizacijoms, kurių nemaža dalis narių noriai traukėsi liberalų pusėn.

Vakarietiškos kultūros įtaka, ryšių su vyresniąja karta silpnumas vertė ieškoti atsinaujinimo kelių konservatyviau nusiteikusioms organizacijoms: vieni ieškojo kelių kaip prisitaikant prie naujų permąnų emigracijoje ir nekeičiant organizacijos pirminių tikslų pritraukti ir sudominti jaunąją studentiją kultūriniais renginiais ir vidiniais struktūriniais pakeitimais, kiti – panacėjos ieškojo savišviestoje.

Nuo septintojo dešimtmečio LSS jaučiamas pasyvumas, suabejota ne tik pagrindiniu LSS, bet ir visos išeivijos esminiu tikslu – nepriklausomos Lietuvos atgavimu. Pamažu visos organizacijos suartėja savosios tapatybės paieškomis, kurios jaunajai generacijai tampa itin aktualios.

Išlikti lietuvių išeivijoje katalikiškasis sparnas matė per lietuviškosios aplinkos stiprinimą, kurioje kiekvienas gali jaustis kaip lygus su lygiais. Santarietiškoji misija buvo priimti ir toliau gyventi ir kurti iš vidinio chaoso, bei įtampos, nes tik kūryboje matė savęs įprasminimą bei išskleidimą.

Šaltinių ir literatūros sąrašas:

Archyviniai šaltiniai:

1. F. 7, ap. 1-10, b. 39, l. 1-6.

Publikuoti šaltiniai:

2. Avižienis A. Dabar ar niekada, *Mūsų vytis*, 1966, p. 83-85.
3. Gegevičiūtė V. Empirinis studentijos veidas, *Studentų gairės*, 1961, Nr. 4, p. 45-79.
4. Intelektualizmas ir organizacinis bankrotas: vedamasis, *Studentų Gairės*, 1960, nr. 1(2), p. 5.
5. Kamantas V. Lietuvos studento kelias, *Dienos tarp Dangoraižių: studentijos jubiliejinis leidinys*, (toliau *Dienos tarp Dangoraižių...*) Chicago: 1957, p. 1-7.
6. Kavolis V. Akademinė vienybė, *Nepriklausomųjų kelias: straipsnių rinkinys* [sud. E.Aleksandravičius, D. Dapkutė], Versus Aureus, 2006, ..., p.51 – 67.
7. Kavolis V. Generacijos identiteto ieškojimas, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 94-108.
8. Kavolis V. Lietuviškoji Santara, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 475-478.
9. Kavolis V. Lietuvos atstatymas. Jaunosios kartos programa, *Nepriklausomųjų kelias*, ..., p. 27-32.
10. Kavolis V. Studentiškos veiklos perspektyvos, *Nepriklausomųjų kelias...*, p. 32-39.
11. Kleiza V. Pirmosios sąjungos dienos, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p. 47-53.
12. Kubiliūtė A. Akademinis skautų sąjūdis, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis...*, p.53-55.
13. Mieželis R. Sąjunga istorijos veidrodyje, *Dienos tarp dangoraižių...*, p. 53-68.
14. Pykalis A. Politinis sąmoningumas: studento tradicija ir misija, *Studentų gairės*, 1961, Nr. 4, p. 4-6.
15. Rudys S. Studentų Ateitininkų Sąjunga, *Lietuvių studentų sąjungos 1966 m. metraštis*, p.70-72.
16. Santara, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p.105-106.

17. Vytauto Vyganto laiškas Ateitininkų federacijos valdybai, 1955-04-05, *Ateitininkų pėdsakais: ateitininkų federacija išivijoje 1945-1970 m.*: dokumentų rinkinys [sudarė Ilona Bučinskytė], Versus Aureus, 2008, p. 275-280.
18. Skrupskelis K. Aš esu lietuvis, nes aš manau, kad esu lietuvis, *Studentų gairės*, 1960, Nr. 1(2), p. 20-23.
19. Stasiškis V. Skautiškosios ideologijos reikalu, *Mūsų vytis*, 1955 09-10, Nr. 5., p. 159-160.
20. Sužiedėlis A. Jaunas žmogus ir tolima tėvynė, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p.8-12.
21. Šilbajoris R. Skautai ir idėjos, *Mūsų vytis*, 1957, nr. 4., p. 186-188.
22. Tautvydaitė – Zubkienė V. Studentų kūrybiniai pasireiškimai, *Dienos tarp dangoraižių*, ..., p. 80-84.
23. Vygantas V. Individas vertybių sankryžoje, *Dienos tarp dangoraižių*..., p. 12-26.
24. Volertas V. Ko ieškome visuomenėje?, *Aidai*, 1960, nr. 05 http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=207%3A196005&id=2886%3Aami&option=com_content&Itemid=241 [žiūrėta 2009-05-10].

Literatūra:

25. Aleksandravičius A. Laisvė, moralybė ir jos šėtonai, *Nepriklausomųjų kelias*: straipsnių rinkinys [sud. E.Aleksandravičius, D. Dapkutė], Versus Aureus, 2006, p. 5-20.
26. Bučinskytė I. *Idealų vedami: ateitininkai išivijoje XX amžiaus 5-7 dešimtmečiais*, Versus Aureus: 2008.
27. Dapkutė D. *Lietuvių išivijos liberaliosios srovės genezė*, Vilnius: Vaga, 2002.
28. Streikus A. Visuomet žvelgęs į ateitį, *Naujasis židinys – Aidai*, 2008, Nr. 9-10., p. 415-420.
29. Varsackytė R. Generacijų santykiai intelektualinėje egzilio istorijoje, <http://www.iseivijosinstitutas.lt/get.php?f.387> [žiūrėta 2009-05-20].